

SAAKNOMMER: CC 482/85

DELMAS

1987-05-14

DIE STAAT teen:

PATRICK MABUYA BALEKA EN 21

ANDER

VOOR:

SY EDELE REGTER VAN DIJKHORST EN

ASSESSOR : MNR. W.F. KRUGEL

NAMENS DIE STAAT:

ADV. P.B. JACOBS

ADV. P. FICK

ADV. W. HANEKOM

NAMENS DIE VERDEDIGING:

ADV. A. CHASKALSON

ADV. G. BIZOS

ADV. K. TIP

ADV. Z.M. YACOOB

ADV. G.J. MARCUS

TOLK:

MNR. B.S.N. SKOSANA

KLAGTE:

(SIEN AKTE VAN BESKULDIGING)

PLEIT:

AL DIE BESKULDIGDES: ONSKULDIG

KONTRAKTEURS:

LUBBE OPNAMES

VOLUME 218

(Bladsye 11 521 - 11 580)

HOF HERVAT OP 14 MEI 1987.

SEKWATI JOHN MOKOENA, v.o.e. (Deur tolk)

MNR. HANEKOM : U Edele, al die beskuldigdes is hier behalwe beskuldigde nr. 14, wie reeds vanoggend opgeneem is in die Benoni Hospitaal.

VERDERE KRUISONDERVRAGING DEUR MNR. HANEKOM : Mnr. Mokoena, toe u op 26 Augustus 1984 vir Esau vra om vir julle n pamflet op te stel wat die resolusies bevat wat geneem is op die vergadering, het u die resolusies vir hom op skrif gegee? -- Ek kan nie meer so goed onthou of ek dit mondelings aan hom (10) oorgedra het wat die resolusies was nie en of ek dit op skrif gestel het wat dit was nie.

Sal u net kyk na die pamflet wat u later van Esau gekry het, BEWYSSTUK AN15(i). Net om dit vir die rekord duidelik te maak, dit is dieselfde pamflet as AT12. Is dit die pamflet wat u later van Esau terug ontvang het? -- Dit is so.

Was u tevrede met die inhoud van die pamflet? Ek sien u lees nou die pamflet. Toe u die pamflet van Esau ontvang het, was u tevrede toe met die inhoud daarvan? -- Ja, ek was alhoewel ek gevind het dat hy daar n uitlating gemaak het (20) van die resolusies oor die optog na Houtkop toe.

Was dit al fout in die pamflet? -- Dit is al fout wat ek opgemerk het.

Waar in die pamflet kom die resolusie voor wat u geneem het om nie huur te betaal nie voordat daar nie gepraat is met die mense by Houtkop nie? -- Dit het ek later opgelet dat dit nie in die pamflet bevat word nie.

U getuienis dat dit slegs die resolusie met betrekking tot die optog na Houtkop is wat die pamflet nie bevat het nie, was dus verkeerd? -- Vra u my of dit verkeerd was? (30)

Ek/...

Ek stel dit aan u, u getuienis was verkeerd? -- Nee, ek stem nie saam nie.

Die pamflet lui "No children or worker must go to school or work on Monday, 3 September 1984." Is dit korrek? -- Toe die besluit geneem was op die 26ste by die vergadering, was daar nie 'n spesifieke opmerking gemaak van wie werk toe moet gaan en wie nie werk toe moet gaan nie. Met die gevolg dat Esau dit toe nodig geag het om spesifiek te wees met die opstel van die pamflet. Ek het dit so verstaan dan, as die onderwysers nie skool toe sal gaan nie. Dit beteken dat (10) die kinders ook nie skool toe sal gaan nie, want daar sal niemand wees om na die kinders te kyk as hulle op skool is nie.

HOF : Behalwe die onderwysers wat vrywillig wil gaan werk. -- Ja, al is dit so dat daar onderwysers was wat vrywillig wou gegaan het, sal hulle nie genoeg wees om na al die kinders te kyk wat in die skool teenwoordig gaan wees nie. Ek glo dat die onderwysers dit ook maar goed sou geag het om die kinders terug te stuur huis toe.

MNR. HANEKOM : Is dit korrek dat die resoluëie was dat (20) "no children or worker must go to school or work" "must go"? -- Die besluit was dat op die 3de wat die Maandag was, niemand werk toe sal gaan nie. Nou weet ek nie of daar miskien 'n gepaste woord was in Engels om te gebruik om hierdie oor te dra van die Swarttaal na Engels nie.

Wat is die woord in die Swarttaal wat vertaal word met "must go" "must"? -- Die resoluëie was daar dat Maandag, die 3de, sal 'n dag wees vir die mense om nie werk toe te gaan nie.

Ek vra vir u watter woord in die Swarttaal is die (30) woord/...

woord wat vertaal word met "must"? Dit is nou op die kennisgewing? -- Is u vraag dat ek nou moet kyk op die kennisgewing self waar dit in Sotho geskryf is?

Dit is reg? -- Ek dink dit is die vertaling van die woord "gosebe".

Hoe sal u "gosebe" in Engels of Afrikaans vertaal? -- In Afrikaans sal ek sê "mag nie".

Was die kennisgewing dan in dié opsig korrek dat dit die resoluëie was dat werkers nie werk toe en kinders nie skool toe mag gaan nie? -- By die gemeenskap waar die (10) besluit geneem was, het ek verstaan dat nie werk toe gegaan sal word nie, maar ek het dit nie verstaan dat die mense verplig word om nie werk toe te gaan nie. Ek neem aan die mense wat hierdie pamflet bekom het, was alreeds bewus van die besluit wat by die vergadering geneem was. Dus het hulle geweet wat die besluit was. Met die gevolg hulle moes hierdie pamflet verstaan het soos die besluit wat gemaak was.

Wat was dan die doel van die pamflet as die mense almal bewus was van die resoluëies? -- Hierdie pamflet was bedoel om die mense in te lig met die besluite wat hulle geneem (20) het. Dit is nou die besluite wat geneem was by hierdie vergadering van die 26ste.

Dit is volgens u getuëenis presies wat die pamflet nie doen nie. Hy lig nie die mense presies in van die besluite nie? -- Ek sê die pamflet lig die mense in van die besluite wat daar geneem was, behalwe van dié wat nie genoem word nie.

As u sê die mense was in alle geval bewus van die besluite, waarop baseer u dit? Hoe moes die mense wat nie op die vergadering was nie, geweet het wat die besluite was? -- Gedurende die tydperk tussen die 26ste Augustus en die 3de, (30)

was/...

was daarvan maar gepraat in die omgewing. Dus het die mense dan bewus geword van wat bespreek word.

Die laaste sin op die pamflet "Other resolution is all businesses must be closed for 24 hours." Was dit 'n resoluëie van 26 Augustus 1984? -- Dit was nie 'n resoluëie wat geneem was by hierdie vergadering van die 26ste nie, maar wat ek wel kan onthou is dat toe Esau gepraat het oor die skrywe wat gedoen moet word aan die busdienste en die huurmotors, het hy melding gemaak van die besighede ook.

Wat se melding het hy gemaak? -- Dat dit ook gesluit(10) moet wees. Dat briewe aan hulle ook geskryf sal word.

Ek het u gister spesifiek gevra wat van die ander besighede toe Esau net van die busse en die taxi's gepraat het en u het dit nie gemeld dat hy gesê het hulle sal ook in kennis gestel word nie?

MR TIP : Perhaps My Learned Friend should make clear whether he is talking about businesses in Boipatong or situated outside Boipatong.

HOF : Die vraag word toegelaat. -- Ja, dit is korrek. Ek het net melding gemaak van die twee, naamlik die busdienste(20) en die huurmotors. Ek het van hierdie een vergeet dat hy so 'n opmerking gemaak het.

MNR. HANEKOM : En selfs toe u die pamflet voor ek u daarvoor begin uitvra het oorgelees het, het dit nie by u opgekom dat u dit vergeet het nie? -- U vraag was gemik op die resoluëies wat nie in hierdie pamflet vervat word nie.

Is dit korrek dat die opskrif van die pamflet was dat dit resoluëies was van onder andere ook die kinders? -- Ek onthou dat ek in my getuënis gesê het dat teenwoordig by hierdie vergadering van die 26ste was die jeug en die (30)

jeug/...

jeug het ek geskat volgens hulle ouderdomme as nie onder 18 nie. Dus, as hier verwys word na die kinders, het ek aanvaar dat daardie verwysing gemik is op hierdie persone van die ouderdom wat ek genoem het.

Waarom het die kennisgewing dit dan nie so genoem nie? Waarom het die kennisgewing nie gepraat van die huur byvoorbeeld nie? Waarom word kinders genoem? -- In Sotho is dit gewoonlik nie 'n gewoonte om die woord van die jeug te gebruik nie. Byvoorbeeld ekself, mense ouer as ek noem my 'n kind.

Wat van die 16-jariges wat u getuig het oor wat al (10) werk wat u bestempel het as jeug en nie meer as kinders nie? -- Volgens ons gewoonte is hulle ook maar kinders.

Hoe het u toe u die pamflette versprei het aan die mense bekendgemaak ... (Hof kom tussenbei)

HOF : Is u klaar met die inhoud van die pamflet?

MNR. HANEKOM : Ja.

HOF : Ek wil een vraag vra. Die stelling hier "The eviction from houses by male/female councillors", is dit korrek? -- Ja, dit is korrek, want toe die mense uit die huise uitgesit word, was dit in opdrag van die raadslede dat dit uitgevoer (20) moet word.

Maar is dit nie 'n staande beleid dat iemand wat sy huur nie betaal nie, uitgesit word of sê dit was onregmatige uitsettings? -- 'n Persoon wat nie daarin slaag om die huur te kan betaal nie, moet 'n kans gegun word en na geluister word wat die rede is hoekom die persoon dit nie kan doen nie en dit moet ook aanvaar word deur wie ook al wat daarna moet luister.

Wat ook al die rede is wat hy gee? -- Ek het verstaan dat 'n persoon wat nie in staat is om die huurgeld te betaal (30) nie/...

nie as gevolg van die feit dat die persoon nie geld het om te betaal nie of die persoon werkloos is sonder inkomste, of miskien vir een of ander rede is die persoon nie in staat om te betaal nie.

So, kan ek dit net reg vertolk. Laat ons nou nie 'n misverstand hieroor het nie. Dit is nie dat uitsettings hier onregmatige uitsettings is nie, maar onbillike uitsettings in die sin dat die mense nie geld gehad het om te betaal nie? Met onregmatig bedoel ek dat die behoorlike prosedure nie gevolg is nie? Die wetlike prosedure nie gevolg is nie? (10) -- Nee, ek sal die Hof vra om my 'n bietjie in te lig as dit regmatig is, watter tipe gebeure moet plaasvind vir dit om regmatig te wees.

Wat ek bedoel is dit, as dit regmatig is, dan is daar sekere wetlike voorskrifte wat nagekom word. 'n Mens kan nog voel dat dit heeltemal onbillik is en as dit onregmatig is dan is daar sekere wetlike voorskrifte, maar dit word nie nagekom nie? -- Dan sal ek vir die Hof so sê in antwoord. Wat daar gebeur het, is die mense het na die huis toe gekom met 'n slot en daardie huis sommer gesluit. Alternatiewelik (20) wat gedoen was, die mense sou net daar gekom het en die deure van die huis afhaal. Derdens kom hulle daar en haal die besittings van die inwoner van die huis uit en sluit die deure van die huis met hulle eie slotte.

Hierdie optrede, sê u dit was ooreenkomstig die reg of in stryd met die reg? Hoe het u dit gesien? -- Ek het gevind dat dit nie wettiglik is nie.

MNR. HANEKOM : Net een aspek nog oor die inhoud van die pamflet. Stem u met my saam dat kinders in hierdie kennisgewing spesifiek betrek word in die hele protesaksie van (30)

3 September 1984? -- Nee, ek stem nie saam nie.

Wel, waar dit lui "No children must go to school", betrek dit nie die kinders nie? -- Nee, wat ek verstaan het was dat weens die feit dat die onderwysers ook gaan deelneem aan die wegbly-aksie het dit dus beteken dat die kinders nie skool toe sal gaan nie.

Ek praat nie nou oor die besluit wat geneem was nie. Ek praat oor wat weergegee word in die pamflet? -- Ek antwoord ook op dit wat in die pamflet geskryf is, dat ek dit op daardie manier verstaan het. (10)

U het self van hierdie pamflette versprei in die woongebied soos dit hier verskyn? -- Ja, dit is so.

Toe u die pamflette versprei het, wat het u vir die mense gesê oor die optog? -- Ek het aan die mense verduidelik dat hierdie dag van die 3de, hierdie dag wat mense nie werk toe gaan nie, sal wees die dag waar daar nog 'n optog sal wees na Houtkop toe.

Hoekom het u die mense ingelig daaroor? -- Dit het ek gedoen om die mense in te lig omdat dié besluit nie op hierdie kennisgewing bevat word nie. (20)

Maar u getuienis was die besluite was algemeen bekend in die woongebied? -- Ja, dit is so, maar die doel van hierdie pamflet was om die mense in te lig met al die besluite wat daar geneem was en ek het dit toe nodig gevind om die mense in te lig van hierdie besluit van die optog na Houtkop toe wat nie in hierdie kennisgewing bevat word nie.

Het u vir die mense gesê vanwaar die optog sou vertrek en wanneer? -- Dat die optog van die plein sal vertrek om 08h00.

Is dit al wat u vir die mense gesê het terwyl u die (30)
pamflette/...

pamflette versprei het oor die optog of nog oor ander besluite wat geneem was? -- Ek onthou dat ek dit ook verduidelik het dat die huur nie betaal word nie. In die sin dat daar so 'n besluit geneem was

Waar het u orals pamflette versprei van hierdie aard?

-- Te Boipatong.

Het u nie ook in Bophelong versprei of laat versprei nie? -- Nee.

En in Sharpeville? -- Nee.

Was daar enige besluit oor die mense van Bophelong en (10) Sharpeville of hulle sou deelneem aan die optog op 3 September?

-- Nee.

Hoe het u op 2 September die resolusies met 'n luidspreker aangekondig? -- Wat ek aangekondig het met hierdie luidspreker was die volgende, dat die mense, die gemeenskap 'n besluit geneem het oor die volgende, dat die huur nie betaal word nie, die raadslede moet bedank, die wegbly-aksie wat hulle op besluit het op die 3de en die optog wat geneem sou word op hierdie dag van die 3de na Houtkop toe. Ek het verder uitgebrei daarop dat die doel van die optog was om die (20) griewe te gaan oorgee aan die owerhede.

Het iemand u gehelp met die aankondiging? -- Nee.

In watter gebied het u die aankondigings gedoen? -- Boipatong.

Net in Boipatong? -- Dit is so.

HOF : Het u met 'n motorvoertuig rondgery? -- Ja.

MNR. HANEKOM : Het u alleen in die motor gery? -- Nee, ek het nie.

Wie was saam met u? -- Dit was Esau se voertuig wat ons gebruik het. (30)

Was/...

Was Esau saam met u? -- Hy het bestuur.

Was daar nog persone in die voertuig? -- Nee.

Wie se idee was dit om met die luidspreker rond te ry?

-- Dit was my idee.

Wie se luidspreker was dit? -- Ek het dit van Esau geleen.

Wanneer het u besluit om die aankondigings te doen oor h luidspreker? -- Die Saterdag.

HOF : Die Saterdag is nou 1 September? -- Ja, dit is so.

MNR. HANEKOM : Hoe het u geweet om vir Esau te nader om (10) u te help? -- Ek het alreeds besluit op hierdie aankondiging en ek het die idee gehad, maar toe ek by die vergadering was te Sebokeng op die 2de, het ek opgemerk dat hulle die "loud hailer" gehad het. Met die gevolg dat ek toe die besluit geneem het om dit te leen.

Het u Esau se voertuig ook geleen? -- Ek het hom gevra of hy my nie kan help tydens die aankondigings wat ek wil maak nie.

Het u enige bydrae tot die petrol gemaak wat gebruik is? -- Ons het dit nie bespreek nie. (20)

Het u vir Esau iets betaal of nie? -- Nee.

Waarom het u dit nodig gevind om weer met h luidspreker die aankondigings te doen as u sê die mense was in alle geval bewus van die besluite en u het ook alreeds pamflette versprei? -- Dit was maar die optrede om seker te maak dat almal bewus was van die besluite.

Was dit vir u baie belangrik dat die mense moes weet oor die besluite dat hulle nie huur moes betaal nie en dat die raadslede moet bedank en oor die wegbly-aksie? -- Ek het dit nodig geag dat almal moet weet van die besluite wat (30)

by/...

by hierdie vergadering geneem was, dit wil sê tussen die gemeenskap, sodat diegene wat ook nie die vergadering bygewoon het nie, daarvan ingelig kan word, met die oog daarop dat die persoon ook 'n besluit uit sy eie kan neem na die inligting oorgedra is. Die besluit sou gewees het of die persone saamgaan met die besluite al dan nie.

U het nou 'n paar keer genoem dat u aangekondig het en aan die mense gesê het dat die mense van Boipatong se griewe oorgedra sal word by Houtkop. Watter griewe het die mense in Boipatong gehad? -- Die eerste grief was die verhoging(10) van die huur wat nie in werking gestel moet word nie. Tweedens was die beroep gedoen dat die raadslede moet bedank.

Is dit al? -- Volgens die resolusies van die vergadering op die 26ste.

Sal u met my saamstem, die twee wat u nou genoem het is mos nie griewe nie? Dit was albei beroepe wat op die mense gedoen was, maar dit was nie griewe wat hulle gehad het nie? -- Dit is griewe.

Wel, u het genoem dat dit is wat op die vergadering besluit is, maar was daar enige ander griewe wat u van (20) bewus was in Boipatong?

HOF : Wil u nou dwarsdeur al die griewe van Boipatong gaan? Die draad wat nie reggemaak is nie by die skool en die vier gate wat daar in die pad was voor die onderwyser se huis en 'n boom wat omgeval het en daar is nie 'n swembad nie, ensovoorts, ensovoorts? Waar kom ons met hierdie kruisverhoor?

MNR. HANEKOM : Ek sal dit daar laat. Die uitnodiging wat u van Edith gekry het vir die vergadering van 2 September, hoe het u dit ontvang? Het sy na u toe gekom? -- Sy het persoonlik na my toe gekom om my te nooi. (30)

Het/...

Het sy aan u gesê waar die ander vergadering op 26 Augustus gehou was waar soortgelyke resolusies aangeneem is as dié wat u aangeneem het? -- Wat ek onthou wat deur haar daar gesê was, is dat sy vir my hierdie boodskap oorgedra het dat sy self gestuur is om my te nooi om n vergadering van die 2de by te woon. Sy het verder melding gemaak van die feit wat die rede was dat ek genooi moet word. Dit was omdat die dag van die 26ste wat ons n vergadering gehad het, was daar ook n vergadering gehou in Sebokeng. Wat ek eintlik daarby wil sê is, n vergadering wat gehou was te Small (10) Farms.

Het sy vir u gesê waarom u na die vergadering toe moes kom op 2 September? -- Sy het aan my gesê dat hulle dit nodig gevind het en van belang was dat ons die vergadering daar moet bywoon op hierdie dag met die oog op voorbereidings, want hulle het ook n besluit geneem oor die griewe wat oorgedra moet word, dit wil sê ook op 3 September oorgedra sou word aan die mense te Houtkop.

Wie is die hulle van wie sy gepraat het wat u daar wou hê? -- Sy het aan my gesê die komitees van VCA het dit (20) besluit.

Het sy u alleen van Boipatong genooi na die vergadering toe of moes nog mense van Boipatong soontoe gaan? -- Wat sy gesê het is dat sy gestuur is om die mense, dit wil sê die lede van die komitee van die gemeenskap in Boipatong te kom nooi.

Het u hele komitee gegaan na die vergadering toe ? -- Net ek en mnr. Tsotso is vergadering toe.

Wie was die voorsitter op die vergadering van 2 September 1984? -- Ek kan onthou dat toe hierdie vergadering in (30)

aanvang/...

aanvang geneem het, Esau die voorsitter was. Na h ruk het Esau mnr. Tsotso gevra om oor te neem as h voorsitter van die vergadering.

Waarom het hy dit gedoen? -- Nee, ek het nie gehoor waarom dit gedoen was dat die voorsitter omgeruil word en vervang word deur mnr. Tsotso nie.

U het gesê dat die memorandum wat daar opgestel is se inhoud was dat die verhoogde huur nie betaal sou word nie? -- Dit is so.

Dit was strydig met u resoluëie in Boipatong dat die(10) huur hoegenaamd nie betaal moet word nie en nie net die verhoging nie? --Nee, dit is nie teenstrydig nie.

Ek het u getuënis verstaan dat die resoluëie in Boipatong was om hoegenaamd nie huur te betaal nie? -- Dit is so.

Maar die memorandum het bepaal dat net die verhoging in huur nie betaal moes word nie? -- Ja, dit is so. Toe die resoluëie geneem was te Boipatong, was dit eintlik nie met die bedoeling dat die hele huur as geheel nie betaal moet word nie.

HOF : Nou hoe bedoel u nou? -- Die mense se resoluëie daar(20) in Boipatong was dat die huurbetaling geskors word tot tyd en wyl die owerhede gespreek is met die oog daarop dat die verhoogde huur nie in werking gestel word nie en sodra dit met hulle bespreek is, sal die huur dan weer betaal word. Dit was nie h kwessie van die huur wat in totaal nie betaal moet word nie.

ASSESSOR (MNR. KRUGEL) : U bedoel opgeskort word? -- Ja, dit was opgeskort gewees.

MNR. HANEKOM : U het getuig dat die memorandum sekere versoeke bevat het, onder andere dat mense nie uit die huise gesit (30)

moes/...

moes word nie? -- Dit was eers 'n grief van die gemeenskap. Dus was daar toe 'n versoek gerig dat hulle nie meer uit die huise gesit moet word nie.

Het die memorandum uitgerei op die punt in welke gevalle mense nie uitgesit moet word nie of het dit gemeld mense moet hoegenaamd nie uitgesit word nie? -- Dit is hoe ek dit onthou, ja, maar tydens die samesprekings sou die redes dan verstrekkend word hoekom dit so versoek word dat die mense nie uit die huise gesit moet word nie.

Was dit een van die versoeke in die memorandum dat die (10) sogenaamde "switch on and tubing fees" nie betaal moes word nie? -- As my geheue my nie in die steek laat nie, was daar so 'n versoek gewees.

Was dit in die memorandum vervat dat mense in die Vaal Driehoek toegelaat moet word om vergaderplekke te gebruik waar hulle wil? -- Dit kan ek nie so goed onthou nie.

U was een van die persone wat gekies was om die afvaardiging te wees wat die memorandum moes gaan oorhandig by Houtkop? -- Ja, dit is so.

Is dit bespreek waar julle verskillende lede van die (20) afvaardiging mekaar sal ontmoet op 3 September? -- Die verwagting was dat die optog van Boipatong om 08h00 sal vertrek en die optog van Small Farms sal om 09h00 vertrek. Dus die skatting was dat ons om en by gelyktydig by Houtkop sal wees.

Maar daar sou duisende mense in die optog wees. Waar sou julle paar lede van die afvaardiging mekaar ontmoet? -- Ek verstaan nie die vraag wat u daarby bedoel waar sou die afvaardiging ontmoet het nie, want die afvaardiging sou teenwoordig gewees het met die optog en die ontmoeting van die (30)

twee/...

twee optogte te Houtkop sou die afvaardiging ook daar by gewees het. Dus in staat wees om dan na die owerhede te gaan. So, ek kan nie die vraag verstaan wat u daarby bedoel nie.

Ons laat dit daar. U het getuig dat van die versoeke wat in die memorandum vervat was, was daar 'n hele paar wat niks met die huur of met die raadslede te doene gehad het nie, soos byvoorbeeld die sogenaamde "kangaroo courts." Wanneer het u 'n mandaat van die gemeenskap gekry om ook oor dié aspekte te gaan praat by Houtkop, aspekte wat nie met die huur en raadslede te doen het nie? -- As ek u reg (10) verstaan, die memorandum kan ek nie sê dat dit iets bevat het wat eintlik nie te doene gehad het met die huur nie. Dit is as ek u goed verstaan het. Met dit sê ek ek stem nie saam met u as u sê die memorandum het nie oor die huurgelde daar iets bevat nie.

Nee, die vraag is, u getuienis is julle het 'n mandaat van die gemeenskap gehad om te gaan praat oor huur en oor raadslede. Ek vra waar was u mandaat om oor hierdie ander aspekte te gaan onderhandel? -- Hierdie memorandum was opgestel gewees deur mense van Boipatong en Sebokeng. Die (20) memorandum het die griewe van die woonbuurtes soos genoem bevat in die algemeen. Wat die "kangaroo courts" betref, het dit die raadslede betrek in die sin dat die raadslede is eintlik die persone wat eintlik in die lokasies "kangaroo courts" gehou het.

Is daar op die vergadering van 2 September bespreek of daar optogte van ander plekke na Houtkop sou gaan as van Small Farms en van Boipatong? -- Nee.

Is die kwessie van plakstate bespreek by die vergadering vir die optog? -- Dit is so. (30)

Wat/...

Wat is daaroor bespreek? -- Wat daaroor bespreek was was dat dit nodig gaan wees om plakkate te hê by die optog. Die plakkate sal die besluite van die gemeenskap moet bevat.

Is daar op die vergadering besluit wat die bewoording van die plakkate sou wees? -- Wat ek wel kan onthou is dat daar besluit was dat die resolusies van die vergaderings van die 26ste op hierdie plakkate geskryf gaan word. Ek kan net nie sê spesifiek of daar iets bespreek was oor die bewoording, wat die bewoording op die plakkate moet wees met betrekking tot die resolusies nie. (10)

Is die kwessie van vervoer op 3 September 1984 in die Vaal Driehoek bespreek? -- Op watter vergadering?

Op die vergadering van 2 September? -- Ek kan nie meer so goed onthou nie of ons enigiets gesê het oor die vervoer nie.

Is dit bespreek wie die leiers van die optog sou wees of die optogte? -- Ek onthou dat daar gesê was dat die lede van die komitees die leiers gaan wees van die optogte en dit sal ook beheer moet uitoefen oor die optog.

Wat is daaroor gesê? Hoe sou hulle beheer moes (20) uitoefen? -- Dat hulle moet oplet na die optogmense dat hulle hulleself goed gedra.

Is dit bespreek wat die posisie sou wees as die polisie teëgekomp word langs die pad? -- Ja, wat bespreek was daar was dat indien die polisie raakgeloop word en die optog stop en verneem waarheen die optog gaan, sal dit vir die komitee-lede nodig wees om die polisie daar te gaan spreek aangaande wat ook al die polisie oor gesprek moet word.

Is daar besluit op 'n spesifieke persoon wat eerste sou gaan praat met die polisie? -- As ek reg onthou wat (30) daar/...

daar gesê was, was dat die komiteelede sal verantwoordelik wees daarvoor.

Is daar 'n spesifieke persoon by name genoem wat eerste sou gaan praat met die polisie? -- Nee, ek onthou dit nie.

Onthou u nie of dit gebeur het nie of het dit nie gebeur nie? -- Ek sê dit het nie gebeur nie en ek onthou nie dat dit gebeur het nie.

Die getuienis van beskuldigde nr. 8 was in Volume 171 op bladsy 8 804 soos volg "We said because Esau Raditsela is the vice chairman it would be necessary for him to be the(10) first person to approach the police." -- Ek dink amper dit het te doene met die optog wat van Small Farms af sou vertrek het. As dit gesê was is dit miskien die rede hoekom ek dit nie kan onthou nie.

Is daar bespreek wat die posisie sou wees as die polisie die optog stop en weier dat hulle voortgaan?

MR TIP : I had occasion to look at page 8 804 and the sentence that follows the one that is referred to by My Learned Friend reads "That will be done with the members of the committee accompanying him." After the reference to Esau Raditsela.(20)

HOF : Wat is die vraag?

MNR. HANEKOM : Is dit bespreek wat die posisie sou wees as die polisie weier dat die optog voortgaan? -- As ek nog reg onthou wat gesê was was die volgende. Dat indien die polisie die optog weier om verder voort te gaan, sal daar nou reëlins getref word met die polisie dat net die komiteelede moet gaan tot by Houtkop. Dit beteken dus dat die optog uiteen sal gaan, mense sal maar weer terug moet gaan.

Is dit by die vergadering enigsins bespreek of die beplande optog 'n wettige optog sou wees? -- Nee. (30)

Het u self op enige stadium selfs tot op die stadium dat u met die optog wou begin van Boipatong af dit oorweeg? -- Nee, ek het nie.

Het u self dit as h groot moontlikheid voorsien dat die polisie wel sou inmeng met die optog? -- Nee.

Was u bewus van onluste wat in Tumahole was gedurende Junie 1984? -- Ek het daarvan in die koerante gelees.

Wat was u kennis daarvan? Wat het u daarvan geweet wat het gebeur in Tumahole? -- As ek nog reg onthou wat daar gebeur het was dat die polisie die mense aangeval het, (10) al kan ek nou nie so goed onthou in fynere punte wat presies daar gebeur het nie.

Was daar ook h optog of h beplande optog? -- Soos ek alreeds gesê het, ek kan nie meer onthou presies die besonderhede was wat gelei het tot die polisie se aanval op die persone daar nie.

As u nie die feite kan onthou nie, hoekom beskryf u dit as h aanval van die polisie op die mense? -- Nee, maar kyk, die koerantberigte het ook foto's gehad daarvan waar h mens duidelik kon sien en met die berig in woorde wat sê dit (20) is die polisie wat mense aanval. Dit is na aanleiding van daardie inligting dat ek so sê.

Weet u dat daar onluste was in Tumahole voordat die polisie opgetree het? -- Nee, behalwe van die inligting en die kennis wat ek opgedoen het as gevolg van die lees van die koerant. Wat voor dit plaasgevind het weet ek nie.

Hoeveel plakkate het u self die aand van 2 September gemaak? -- Tussen tien en twintig plakkate dink ek.

Het iemand u gehelp? -- Op die volgende dag het mnr. Tsotso opgedaag daar om my te help. (30)

Net/...

Net mnr. Tsotso? -- In die geselskap van Piet Mbongo.

Het u in Boipatong op enige stadium bespreek wie die optog sou lei? -- Die besluit was op die 26ste geneem dat die komitee die leierskap sal neem van die optog en tweedens, die griewe van die gemeenskap gaan oordra te Houtkop.

Het u voor die tyd besluit wie "marshalls" of kant-beamptes sal wees van die optog? -- Die komitee sou die "marshalls" gewees het deur toesig te hou oor die optog, maar op die 3de het ons nog ander mense by gevra om daar te help in daardie opsig. (10)

Die mense wat u nog gevra het om te help was mense wat julle toevallig in die straat raakgeloop het? -- Soos ons die wonings om 07h00 verlaat het die oggend, was dit juis met die oog daarop om helpers te verkry om deel te neem as "marshalls" van die optog.

Was dit nie vooraf gereël nie? -- Ek het dit nie nodig gevind om 'n persoon vroegtydig te kry om die persoon opleiding te gee met betrekking tot 'n "marshall" se pligte nie. Behalwe dit, daar was ook nie tyd gewees vir my om dit te doen nie. (20)

Van 26 Augustus tot 3 September het jy sekerlik genoeg tyd gehad om dit te reël?

HOF : Om wat te doen? Om "marshalls" op te lei?

MNR. HANEKOM : Om kantbeamptes te kry. -- Nee, ek weet nie van so 'n opleiding nie.

HOF : Wat is die doel van hierdie los getjommel, mnr. Hanekom? Waar gaan ons heen? Of hy 'n week tyd gehad het of 'n dag, of hy lus was of nie lus was nie, of hy dit kon doen of nie kon doen nie, wat maak dit saak?

MNR. HANEKOM : Dit maak saak in die lig van die stelling (30)

wat/...

wat ek aan die getuie gaan maak.

HOF : Nou maak die stelling, dat ons sien waar ons kom.

Moet my nie absoluut die hele tyd in die duister hou nie en baiekeer kom daar glad nie h stelling nie.

MNR. HANEKOM : Ek wil dit aan u stel dat dit nooit vooraf beplan is om h optog van Boipatong af te hou nie? -- Nee, ek stem nie saam nie.

HOF : Wat het mnr. Mohape vir ons gesê, mnr. Hanekom?

MNR. HANEKOM : Ek was nog nie klaar met die stelling nie, maar ek sal eers kyk wat ... (Hof kom tussenbei) (10)

HOF : Moenie die stelling in twee stukke maak nie. Maar wat het Mohape vir ons gesê? Het hy nie gesê daar was beplan om h optog te hou nie? Mohape se getuienis was juis dat daardie stuk van die resoluie wat sê "confront the town councillors" beteken ons sou hulle gaan konfronteer by Houtkop. Dit impliseer duidelik h optog.

MNR. HANEKOM : Maar dit is juis die deel van die stelling wat ek nog aan die getuie wil maak.

HOF : Maak die tweede deel van die stelling. Op watter basis sê u daar sou nie h optog wees nie? (20)

MNR. HANEKOM : Dit is die stellings wat ek aan die getuie probeer maak het dat niks voor die tyd gereël was nie.

Wat ek aan hom wil stel is ... (Hof kom tussenbei)

HOF : Maar ek het verstaan dat die getuienis van Mohape is dat op die vergadering van 26 Augustus is daar besluit om h optog te hou na Houtkop. Het ek die getuienis dan totaal verkeerd verstaan?

MNR. HANEKOM : Nee, om die raadslede te gaan konfronteer.

HOF : Maak nie saak wat die doel van die ding was nie. U stelling op die oomblik is dat dit nooit vooraf beplan (30)

is/...

is om h optog te hou vanaf Boipatong nie. Dit is die stelling wat u aan die getuie maak. Nou vra ek vir u, het Mohape gesê daar is beplan om h optog te hou van Boipatong af of het hy dit nie gesê nie?

MNR. HANEKOM : Ek het nie sy getuienis verstaan dat dit h beplande optog was nie.

HOF : Verstaan u sy getuienis dat daar h afspraak was of h resoluie dat daar h optog sou wees op 3 September?

MNR. HANEKOM : Nee, ek verstaan sy getuienis dat daar besluit is om die raadslede te gaan konfronteer by Houtkop op 3 Sep-(10)tember en die stelling wat ek aan dié getuie wil maak is ...

(Hof kom tussenbei)

HOF : Dit is die tweede deel. Die eerste deel is, sê u dat Mohape nie h woord gepraat het van h optog op 3 September nie? Dan het ek die getuienis totaal verkeerd verstaan. U moet my toespreek oor die ding, want ek wil weet of ek die vraag moet toelaat. Ek wil weet hoe lank my geduld nog moet wees.

MNR. HANEKOM : U sal my geleentheid moet gee om eers die getuienis van Mohape deur te gaan.

HOF : Ek het altyd gedink dat h mens die getuienis van (20) Mohape of wie jy ook al as agtergrond gebruik lees voordat jy kruisvra nie agterna nie.

MNR. HANEKOM : Dit het ek inderdaad ... (Hof kom tussenbei)

HOF : Stel die volgende vraag. Hierdie vraag word nie toegelaat nie.

MNR. HANEKOM : Die roete wat julle sou volg in die opmars na Houtkop is nooit voor die tyd gereël nie? -- Eers die oggend van die 3de het ek h voorstel gemaak aan mnr. Tsotso watter roete om te volg.

En die enigste komiteelede wat saam met u die oggend(30)

na/...

na die vierkant toe gegaan het, was Tsotso en Piet Mbongo?

-- Peter Mohape het later opgedaag.

Die stelling is saam met u van u huis af is dit net Tsotso en Piet Mbongo? -- Ja, dit is so.

Waar was die ander komiteelede? -- Die enigste mense wat by my huis aangedoen het was mnr. Tsotso en Piet Mbongo.

Ek vra vir u waar was die ander komiteelede daardie oggend? -- Hulle was nie by my woning gewees nie, maar ons het verwag dat hulle by die plein sal opdaag.

Het hulle by die plein opgedaag? -- Net Peter Mohape (10) het opgedaag.

Het u agterna uitgevind waarom die ander komiteelede nie daar was nie? -- Nee, ek het nie navraag gedoen nie.

Terwyl u in die interseksie was waar u sê twee polisie landrovers u genader het, nadat die polisie daar was is julle almal uiteen? -- Ja, wat gebeur het, is, die polisie het ons met sambokke aangeval as gevolg waarvan ons toe gevlug het in verskillende rigtings. Van die persone wat saam met my daar was, het oor die omheining gespring en deurgeklim. Op 'n latere stadium het ek weer die mense ontmoet saam met (20) wie ek vroeër was voor die polisie ons aangeval het by 'n ander straat.

En u het weer gegroeper op pad na die vierkant toe? -- Ek het die persone ontmoet op pad na die plein toe.

Was u toe nog steeds voornemens om met die optog te begin? -- Dit is so.

Het u nie toe voorsien dat daar moeilikheid gaan wees met die polisie na die voorval nie? -- Nee, ek het dit net aanvaar dit is slegte gedrag van die polisie wat dit veroorsaak het. (30)

Hoeveel/...

Hoeveel jeugdiges is dit wat die tweede polisievoertuig in die vierkant met klippe gegooi het? -- Ek skat ongeveer tussen tien en vyftien ingetal.

Wat was die ouderdomme van die mense? -- Hulle het vir my voorgekom as mense van die ouderdom by benadering van 16 jaar. Tussen 16 en 17 sal ek skat. Ek sê dit nie met sekerheid nie, omdat dit somer skielik daar in 'n oogknip plaasgevind het.

MR TIP ASKS PERMISSION FOR ACCUSED NO. 3 TO EXCUSE HIMSELF FOR A SHORT WHILE. (10)

MNR. HANEKOM : Het u 'n poging aangewend om die jeugdiges te stop? -- Toe ek dit opgelet het dat dit die geval is, was hulle alreeds besig met dit wat hulle gedoen het en dit is terselfdertyd wat dit by my opgekom het dat ek begin met die optog na Houtkop toe.

Selfs terwyl die aanval op die polisievoertuie voor u oë gebeur is u nog steeds besig om te volhard om 'n optog aan die gang te kry? -- Ek het aanvaar dit is maar net die jeug wat nie op hoogte was van wat die planne was oor hierdie optog nie wat eintlik toe op hulle eie besluit het om (20) hierdie uit te voer, dit wil sê die aanval op die polisie. Om dit te vermy het ek toe besluit dat dit vir my raadsaam was om die optog te begin sodat dit nie kan plaasvind nie.

Op daardie stadium was daar tussen agthonderd en duisend mense saamgetrek. Hoeveel van hulle was jeugdiges? -- Ek sal nie in staat wees om dit te kan onderskei nie.

Was daar jeugdiges? -- Daar was persone daar teenwoordig wat ek as jeug gesien het.

Van watter ouderdomme? -- Soos ek alreeds vroeër gesê het, dit wat ek opgemerk het wat deelgeneem het in die (30) aanval/...

aanval op die polisie was tussen die ouderdomme 15, 16 en 17. Daar was wel van die ander jeug van die ouderdomme ouer as dit.

Was daar ook kinders van 15, 16 en 17 wat deel was van die agthonderd tot 'n duisend mense? -- Toe hierdie voorval plaasgevind het, het ek opgemerk dat dit die persone is van daardie ouderdomme wat van die plein af vertrek het om deel te neem aan die aanval. Of hulle nou van plan was om deel te neem aan die optog self al dan nie, weet ek nie.

HOF : Nee, maar die vraag is eintlik hier is nou 'n groep(10) van tussen tien en vyftien wat die polisie aanval. Hulle is van daardie ouderdomme, maar nou van al die ander mense wat op die plein was, was daar ook nog van daardie kinders van 15 tot 17 of nie? -- Nee, ek het nie opgelet nie.

MNR. HANEKOM : Het u op enige stadium begin om die mense in 'n optog op te stel? -- As gevolg van wat alreeds daar plaasgevind het, het ek dus nie die kans gehad om die mense te reël op die regte manier nie, want wat my skielik daar bygeval het as gevolg hiervan is dat ek met die optog moet begin. (20)

Toe u met die optog begin, was daar "marshalls" wat moes kyk na die mense in die optog? -- Toe ek met die optog begin het, was ek bewus gewees van die feit dat die komitee-lede teenwoordig was en ook die mense wat ook vroeër gevra was om hulp te verleen.

Het hulle probeer om die mense in 'n optog op te stel? -- Soos ek sê, wat my onmiddellik bygeval het was dat ek met die optog moet begin. Wat ek gedoen het, is die volgende. Ek het 'n plakkaat gegryp en toe 'n lied begin lei en na vore beweeg. Daar was toe mense gewees wat my gevolg het. (30)

Maar/...

Maar wie sal toesien dat die mense, die agthonderd tot h duisend mense in h behoorlik en geordende manier agter u aanloop en dat hulle nie sommer in h los bondel agter u aanloop nie? -- Wat ek beoog het was dat onmiddellik nadat ek gesien het die mense begin beweeg in die rigting waarheen ek gegaan het, sou ek die voorpunt verlaat het om te gaan sien dat die mense in die regte optogbeweging deelneem. Terselfdertyd het ek vertrouwe gehad in die persone wat my moet help wat daarvan bewus was dat dit nodit is om die optog te beheer. (10)

Hoeveel persone in totaal was daar wat u sou help? -- Soos ek alreeds gesê het teenwoordig daar was ek, mnr. Tsotso, Peter Mohape en die ander tien wat ons vroeër daar ontmoet het wie ons gevra het om ons te help.

Hoe het u gedink om agthonderd tot h duisend mense te beheer, veral na daardie insident waar die polisievoertuig onder klippe gesteek is? -- Ek het die kennis gehad dat die persone daar teenwoordig by die plein is daar met die oog daarop om deel te neem aan die optog wat na Houtkop toe gaan. Dus was ek oortuig dat hulle nie daar was vir iets (20) buitengewoons of iets met h slegte gedrag nie. Dit sou ouerige persone gewees het wat verantwoordelik is.

U Edele, beskuldigde nr. 3 is terug in die hof. Ons het taamlike duidelike foto's van die vierkant wat duideliker is as die kaart. Ek weet nie of u dit wil ontvang nie.

HOF : Sekerlik, maar stel dit aan die getuie.

MNR. HANEKOM : Ek wil aan u h foto toon. Stem u saam dat dit die vierkant in Boipatong is waar die optog moes vertrek? -- Ja, dit lyk vir my so. Ja, dit is so.

Dit sal CA12 wees. (30)

HOF/...

HOF : Is dit die vierkant by Boipatong? -- Ja, dit is so.

U het daar 'n kopie van die foto. Skryf asseblief op u kopie net die name van die strate in. Wat is die eerste een Mzimvubu en Lekoa? As u dit kan inskryf sal ek die ander kan uitmaak. -- (Getuie dui strate aan op foto)

MNR. HANEKOM : Kan u op BEWYSSTUK CA12 vir ons aandui waar die insident was waar die jeugdiges die polisievoertuig onder klippe gestee het? -- Toe ek bewus geword het van wat gebeur was die voorval omtrent by die drie Kombi's wat daar staan. Aan die agterkant is daar 'n merk dit lyk vir my van persone (10) op die sypaadjie. Dit is uit Mzimvubu in die plein in na regs.

HOF : Ek het op CA12 'n kruisie aangebring en 'n 1 daarby geskryf op die plek wat aangedui is deur die getuie.

MNR. HANEKOM : Op daardie stadium waar was die groot groep van agthonderd tot duisend mense? -- By die punt van die hoë maslig was ek gewees. Agter my in die agtergrond by die bome en daardie ander gebou wat in die plein is, orals daar was daar mense gewees. Dit sluit eintlik in om meer na boontoe te gaan na daardie boom toe waaronder 'n voertuig staan meer links in die plein. (20)

HOF : Dit is nou in die suid/westelike hoek van die plein. Daardie blou voertuig wat onder die plein staan? -- Dit is korrek, die blou voertuig onder die boom.

Daar was die meeste mense? -- Daar was ook mense gewees, maar die meeste mense was meer na onder toe van daardie plein.

As 'n mens nou kyk na die foto en jy maak asof die lig se kop, dit wil sê die lamp self plat is, dan het u gestaan daar in die omgewing van die plat - van die kennisgewingbord? -- Ja, daar in die nabyheid van die kennisgewingbord.

En die mense, die agthonderd na duisend mense, waar (30)

was/...

was hulle? Na u suidekant toe of na u suid/westekant toe?
Na watter kant toe was hulle? -- Die meerderheid van die
mense was versprei gewees daar aan die onderkant van waar
ek gestaan het, byvoorbeeld dit is nou na die bome toe en
daardie klomp mense in die plein self.

Na onder toe help my niks. Ek weet nie wat is onder en
wat is bo nie. Daar is baie bome op daardie plein. Dit
help my ook niks. -- Dit is by die hoë maslig se beginpunt
as dit gelê het na onder toe.

Maar wat is na onder toe? Ek wil weet of dit oos, (10)
noord, suid of wes is. Dit is baie makliker vir my.

ASSESSOR (MNR. KRUGEL) : U het voorheen gesê Lekostraat
loop noord? -- Ja.

HOF : Nou ja, vanwaar u gestaan het suid of noord? -- Dit
wil sê die meerderheid van die mense was aan my suid/oostelike
hoek soos ek daar gestaan het al was daar ook mense gewees
in die nabyheid van die hoek suid/wes.

Maak vir my 'n kolletjie op daardie foto waar u gestaan
het. -- (Getuie dui aan waar hy gestaan het)

Ek maak ook hier 'n kruisie en ek nommer hom 2. Die (20)
punt waar die getuie gestaan het word genommer 2 op CA12.

MNR. HANEKOM : Van die punt wat u nou gemerk het waar u
was nr. 2, in watter rigting het u met u plakkaat geloop
om die optog te begin? -- Ek het in 'n noordelike rigting
begin beweeg.

Ek is nie seker nie, kan u ons help, kan 'n mens Mpondo
se huis op die foto sien of nie? -- Nee.

Kan u net op die foto aandui waar was u toe u die
snaakse geluid gehoor het wat later geblyk het die aanval
op Mpondo se huis te wees? -- Ek was nie by die (30)

aansluiting/...

aansluiting van Lekoa, die T-aansluiting van Lekoa by die straat om die plein.

HOF : Dit is Mzimvubustraat? -- Dit is korrek.

Sal u net kyk of ek al my merke en my name korrek aanbring het? -- Ja, dit is so.

GETUIE STAAN AF.

HOF VERDAAG.

HOF HERVAT.

SEKWATI JOHN MOKOENA, nog onder eed

VERDERE KRUISONDERVRAGING DEUR MNR. HANEKOM : Mnr. Mokoena, toe u die geluid hoor wat u aandag getrek het by Mpondo se(10) huis, het u die optog wat u aan die gang was om onderweg te kry net so gelos en na Mpondo se huis toe gehardloop? -- Toe ek by hierdie punt kom waar ek nou bewus geword het van hierdie geraas en toe in die rigting gekyk het en gesien het dat dit vir my geblyk het dat daar iets aan die gang was, het ons toe besluit om in daardie rigting te gaan met die oog daarop om te gaan keer indien daar iets plaasvind, dat dit nie voortgaan nie.

Wat het u gedink dat daar iets plaasvind wat u moes gaan keer? -- Die samedromming van mense daar en die beweging(20) van die mense by daardie punt en die geraas wat gemaak was, het my hierdie afleiding laat maak dat daar iets gebeur daar.

Wat het u gedink gebeur daar? -- Op daardie stadium het ek gedink daaraan daar behoort iets te wees wat plaasvind daar, maar wat dit was het ek nie aan gedink nie.

Hoe kon u dan dink om te gaan keer as u nie weet wat om te gaan keer nie? -- Dit is hoekom ek sê ek het gedink daar behoort iets te wees wat plaasvind daar wat nodig mag wees om gekeer te word.

Wat van die mense wat reeds vir u gevolg het om die (30)

optog/...

optog te begin? Wat het van hulle geword toe u daarnatoe hardloop? -- Hulle het daar agtergebly en bly staan. Dit is wat ek opgelet het.

HOF : So, hardloop u toe maar alleen? -- Nee, persone wat ek onthou wat saam met my daar weg was is mnr. Tsotso en Peter Mohape.

MNR. HANEKOM : En mnr. Mbongo, waar was hy? -- Met die voorval wat vroeër plaasgevind het waar die polisie ons met sambokke aangeval het, tydens daardie voorval het hy sy vinger beseer as gevolg waarvan hy toe huis toe is. (10)

Waarom het u nie die ander lede van die komitee, vir Tsotso en Mohape agtergelaat om te kyk dat die optog se mense daar bly en julle kan voortgaan met die optog en alleen gaan kyk wat aangaan daar waar u die geraas gehoor het nie? -- Dit het nie in my gedagte so gekom nie.

Ek stel aan u wat eintlik werklik daar gebeur het is dat u met die klomp mense wat u gevolg het direk van die vierkant af gehardloop het na Mpondo se huis toe? -- Nee, dit is nie so nie.

Watter ouderdomsgroep was die groep wat die aanval op (20) Mpondo se huis gedoen het volgens skatting? -- Dit was die jeug gewees wat ek omtrent skat van dieselfde ouderdom van hierdie jeug wat die polisievoertuig gestorm het.

HOF : 15 tot 17? -- Ek kan nie met sekerheid sê nie, want daar was n heelwat paar persone daar teenwoordig.

MNR. HANEKOM : Het u probeer om die mense te keer, die jeugdiges? -- Nee, met my aankoms daar by die mense wat daar saamgedrom het, het ek opgemerk dat daar geen manier was waarop n mens die mense kan keer nie. Dit was as gevolg van die manier waarop hulle kwaad was. (30)

Nadat/...

Nadat u besluit het om daar van Mpondo se huis af na u eie huis toe te gaan, wat het van die groot groep mense geword wat by die vierkant vergader was? -- Op pad na die plein toe, het ek met my aankoms gevind dat daar niemand daar was nie. Wat ek wel opgemerk het was dat daar wel mense was, enkellopende mense, wat h mens kon sien hulle is op pad huis toe.

Is dit korrek dat daardie oggend by die vierkant, eers was daar h aanval op h polisievoertuig. U stem saam? -- Nee.

HOF : Is dit nie so nie? -- Die eerste voorval is toe die (10) polisie ons aangeval het.

MNR. HANEKOM : Ek verwys na die voorval waar die jeugdige die polisievoertuig met klippe gegooi het in die vierkant? -- Dit beskou ek as h tweede voorval of aanval.

Vanaf die vierkant? -- Nee, nie vanaf die vierkant nie. Ek praat van h tweede voorval waarvan ek bewus geword het die oggend.

Stem jy saam dat die aanval op Mpondo se huis was op h polisiebeampte? -- Nee, ek weet nie. Ek weet nie hoekom die jeug Mpondo aangeval het nie, want met my aankoms daar (20) was hulle alreeds besig met die aanval. Dus kan ek nie sê nie.

HOF : Maar hy is h polisiebeampte? -- Ja, hy is h polisiebeampte, ook h raadslid.

MNR. HANEKOM : En u kan nie betwis nie dat daarna daar ook aanvalle was op eiendomme van raadslede, onder andere Nzunga s'n en op eiendom van die Raad self? -- Dit is wat ek later van gehoor het.

Was u bewus van enige padversperrings in Boipatong die oggend van 3 September? -- Nee. (30)

Die/...

Die getuienis van getuie Terblanche wat ons vind in Volume 69 op bladsy 3 671 was dat paaie in Boipatong, volgens sy skatting 80% van die paaie in Boipatong was al versper toe hy Boipatong binnegekom het 06h10 op die oggend van 3 September 1984? -- Nee, ek stem nie saam met hom nie. Ek sal vir u sê hoekom nie. Ek het in Lekoa- en Mzimvubustrate beweeg en afgekom met Mzimvubu tot in Bapedistraat en in my beweging daar het ek sig gehad van verskillende strate. Ek het geen padversperrings opgemerk terwyl ek so beweeg het nie. (10)

Daar is geen vrae in kruisverhoor aan hom gestel nie. Het u vir u regsverteenvoerder gesê na hy getuig het dat u nie daarmee saamstem nie? -- Ek het aan my regsverteenvoerder oorgedra dat by die strate waar ek was, het ek geen padversperrings gesien nie.

HOF : Op 'n stadium het ek iets gehoor van ek dink dit is Frikkie Meyer Boulevard. Is daar so 'n straat? -- As ek daardie groot kaart kan kry, sal ek vir die Hof kan wys waar dit is.

Watter is daardie groot kaart? Die een van Boipatong? -- Ja. (20)

Hierdie kaart is AAR3. Maak maar 'n klein kolletjie waar hy is en dui aan die ordonnans die rigting aan waarin hy loop. Wat ek wel kan sê oor die Frikkie Meyer Boulevard is dat daardie straat gaan nie deur die lokasie nie.

As 'n mens met Frikkie Meyer Boulevard ry na Boipatong toe, kom jy dan in Boipatong in met Mzimvubustraat? -- Nee, daar is ander ingange.

Waar sou jy dan nou inkom? -- Ek kan vir die Hof ook wys waar.

Kyk sommer of ek reg geskryf het waar Frikkie Meyer is. (30)

Ek/...

-- Ek het aangedui die twee merke onder, dit is die ander ingange voor h mens by die afdraaipad vanaf Frikkie Meyer kom wat jou neem na Mzimvubu toe, maar daardie punt is nie duidelik op die foto nie, heel bo.

So, h mens kan inkom van Frikkie Meyer af op verskillende punte, maar om dan in dié gedeelte van Boipatong in te kom waar u woon en waar die plein is, kom h mens met die verlenging van Lekostraat in of het hy h ander naam daar? -- Dit hang af van watter rigting af die persoon gekom het.

As h mens van die suide af inkom? -- Ja, jy gebruik (10) die onderste gedeelte van Lekoa.

Dus as jy van die weste in kom dan ry jy met Mzimvubu in. As jy van die noorde in kom, dan kom jy met Lekoa in en as jy van die suide af in kom, dan kom jy met die suidelike deel van Lekoa in? -- Ja, dit is so.

En al daardie strate wat ek nou genoem het bring jou dan by die plein as jy ver genoeg ry? -- Ja, dit is so.

Frikkie Meyer Boulevard, tussen watter en watter dorpe loop hy? -- Dit gaan deur vanwaar ek vir die Hof gewys het tot by die vierrigting stop wat h mens teëkom om by Houtkop(20) uit te kom. Daarna as h mens nou suidwaarts verder ry, sal h mens deur Vanderbijlpark se dorp gaan tot by die Vaalrivier. Dit wil sê net buite die dorp, daar is h gholfbaan en na die gholfbaan is die Vaalrivier.

Loop dit rofweg noord/suid? -- Ja, dit is so.

MNR. HANEKOM : Die getuie Sechabela het getuig in volume 72 op bladsy 3 846 dat hy h busbestuurder was en 07h00 die oggend van 3 September 1984 is sy bus onder klippe gesteek by Boipatong se gemeenskapsaal? -- Nee, ek dra nie kennis van daardie gebeure nie. (30)

HOF/...

HOF : Waar is die gemeenskapsaal in Boipatong? Kan u dit aandui op hierdie kaart van my AAR3? -- (Getuie dui aan)

Op die kaart op die indeks is hy aangedui as nr. 1. Waar die getuie aandui is ook nr. 1. Dit is by die kantoor van die superintendent. Is dit korrek? -- Ja, dit is een kompleks daar. Dit is die poskantoor, die superintendent se kantoor, die saal en die biblioteek is ook daar in dieselfde kompleks.

Ek skryf in op my indeks na kantoor van die superintendent gemeenskapsaal plus poskantoor plus biblioteek. (10)

MNR. HANEKOM : Getuie Schlebusch het getuig in Volume 69 van bladsy 3 697 af dat daar in Boipatong op die Frikkie Meyer Boulevard al padversperrings van na middernag op 2 September 1984? -- Nee, ek weet nie van daardie gebeure nie. Ek was nog nooit daar nie.

Het niemand daarvan gepraat die oggend van 3 September by die vierkant nie? -- Nee.

Wel, ek wil dit aan u stel, in die lig van u eie getuienis oor hoe ongeorganiseerd die optog eintlik was wat moes begin van Boipatong af, stel ek dit aan u dat hoewel die resoluësie (20) geneem was op 26 Augustus 1984 om 'n optog te hou na Houtkop, was u en u komiteelede se bedoeling met die besluit om die mense in die vierkant bymekaar te kry op die oggend van 3 September 1984 vir u eie doeleindes? -- Ek stem nie saam met u stelling daar nie, want dit was as gevolg van die besluit van die gemeenskap by die vergadering van die 26ste dat 'n optog van daardie punt af sal moet begin na die bymekaar kom van die gemeenskap met die oog daarop om voort te gaan na Houtkop toe.

Die vergadering van 5 September 1984 by Lord McCamel (30)

se/...

se huis, was Reverend Frank Chikane daar teenwoordig? -- Nee, hy was nie.

Was daar by die vergadering enigiets gesê van Reverend Frank Chikane? -- Nee, ek onthou nie.

Die vergadering van 7 September 1984 was in Reverend Chikane se kantoor in Braamfontein? -- Dit is so.

Waarom moes u van Boipatong af daar teenwoordig wees? -- Dit was omrede daar bespreek was oor die hulp wat beskikbaar kan wees vir die mense wat hulp nodig gehad het as gevolg van die gebeure van die 3de. (10)

Was al die Vaal Driehoek se woongebiede verteenwoordig by die vergadering? -- Van die mense wat ek bewus van was wat daar teenwoordig was, ons, die mense van Boipatong, Esau, mnr. Matlole en beskuldigde nr. 9 was teenwoordig. HOF : Beskuldigde nr. 17 is mnr. Matlole? -- Ja. Asook beskuldigde nr. 6 van Evaton af.

MNR. HANEKOM : Was daar enige mense van UDF teenwoordig? -- Daar was mense wat nie aan my bekend was nie. As gevolg daarvan sal ek sê dat daar wel UDF mense teenwoordig was, al was hulle nie aan my bekend nie. (20)

Was u bewus daarvan dat Referend Chikane aan UDF verbonde was? -- Dit is so.

Het u aan Reverend Chikane of enige ander persone daar verslag gedoen oor wat die toestand in Boipatong was? -- Nee, ek het nie.

Moes u nie verslag doen oor watter hulp benodig was vir Boipatong nie? -- Nee.

Wel, ek stel dit aan u dat die vergadering was 'n gesamentlike poging van UDF en van die ander organisasies in die Vaal om almal saam te werk? -- Ek stem nie saam met u (30)

stelling/...

stelling nie, want ek het alreeds hier verduidelik dat die vergadering was gehou met die oog daarop om die hulp te bespreek wat moontlik beskikbaar kan wees aangaande die gebeure van die 3de vir persone wat die hulp nodig het.

Sou hulp verleen word en is hulp verleen aan lede van die polisiemag wat skade gely het in die onluste? -- Daar was geen besluit hoegenaamd geneem wie die persone is wat kwalifiseer vir hulp nie.

Was dit in u gedagte om hulp te verleen aan die raadslede wat skade gely het in Boipatong? -- Is u vraag dat dit (10) miskien in my gedagte gekom het?

Ja? -- Dit het nie. Wat in my gedagte gekom het was dat mense wat hulp nodig gehad het, gehelp moes word.

Is dit in daardie groep, in die vergadering ooit bespreek dat daar hulp verleen moes word aan die raadslede wat skade gely het? -- Nee, maar by hierdie vergadering het ons nooit melding gemaak van aan wie hulp verleen sou word en wie nie.

Is dit ooreengekom wat se tipe verleen sou word? -- Dit was duidelik gewees dat daar sekere mense daar was wat eintlik hulp nodig gehad het. (20)

Wat se tipe hulp? -- Die tipe hulp van byvoorbeeld as daar iemand oorlede is dat die persoon begrawe word met die hulp wat verleen word deur die gemeenskap in die sin dat as daar finansiële hulp benodig word, dat sulke hulp beskikbaar gestel word aan die mense. Enige soort hulp wat die mense nodig gehad het wat eintlik nodig was om die persone te begrawe.

Is regshulp bespreek? -- Ja, in die sin dat daar melding gemaak was van mense wat gearresteer is en die mense sal hulp verleen moet word in die sin dat hulle regsmanne kry. (30)

Hoekom/...

Hoekom moes daar hierdie tipe hulp spesifiek verleen word aan mense wat gearresteer is? Waarom kon hulle nie na hulleself omsien nie? -- Dit was duidelik gewees dat daar van die mense was wat nie in staat sal wees omself te kan reël of die nodige reëlings te tref vir die regshulp nie.

Sou hulle na UDF toe moes gaan om hulp te kry? -- Nee.

Hoe sou hulle die hulp kry? -- Hulle sou die hulp gekry het al het ons nou nie finaal besluit hoe om te werk te gaan om die hulp te verleen nie, maar dit was oorgelaat aan die inwoners se organisasies wat dan in verbinding sou getree(10) het met die inwoners om die gemeenskap in te lig hoe hierdie hulp bekóm kan word.

As iemand vir u as lid van die Boipatong Residents Organisation hulp kom vra het, hoe sou u die hulp verskaf? -- Daar was destyds nog nie 'n besluit geneem hoe hierdie hulp van die prokureurs of die agente gewerk gaan word nie.

Is daar op dié byeenkoms besluit op 'n pamflet wat opgestel moes word? -- Nee.

Is mediese hulp bespreek? -- -- Ja, dit is so.

Het u ooit die pamflet gesien, BEWYSSTUK AN15(vii)? --(20)
Nee, ek het nie.

Volgens BEWYSSTUK S1 wat die notule is van 'n Executive Committee Meeting van UDF wat gehou is op 15 September 1983 is dit beplan om 'n vergadering te hou in Boipatong op 18 September 1983 wat toegesprek sou word deur Terror en ene mnr. Bokhala? Dit is beskuldigde nr. 20 en mnr. Bokhala. Weet u of daar wel so 'n vergadering plaasgevind het in Boipatong? -- Dit is iets nuuts vir my.

Was u in Boipatong op daardie tydstop? -- Ja, ek was daar.

(30)

Het/...

Het u nie h advertensie gesien van so h vergadering wat gehou sou word nie? -- Nee.

Dan wil ek u verwys na BEWYSSTUK AT11. Dit is ook h kennisgewing wat in u besit gevind is? -- Al kan ek nou nie presies sê wanneer dit was toe ek dit bekom het nie, wat ek wel kan onthou is dat ek dit van Esau gekry het. Met ander woorde dat Esau dit aan my gegee het. Dit het plaasgevind na die vergadering van die 26ste.

Het hy u net een so h kennisgewing gegee of meer? -- Dit was h paar gewees. (10)

Moes u dit versprei? -- Hy het my versoek om dit aan die huurmotorbestuurders te gee.

Het u dit gedoen? -- Ja, ek het dit gedoen.

Dan wil ek vir u vra oor BEWYSSTUK AT13. In die inskrywing onder die datum van Donderdag, 1 Januarie verskyn h datum wat vir my lyk na 4 September 1981. Is dit die datum? -- Dit is so.

En dan is daar item 1 "Candle making project." Die vyfde punt is "Furniture making project." Watse projekte verwys dit na? Was u daarmee gemoeid? -- Dit was toe ek (20) in Qwa-Qwa was. Ons het net daar h idee gehad wat ons wou uitgevoer het met die opset van "self-help projects." Wat ons in geslaag het om in daardie tyd op te sit was om die plafonne op te sit.

Die ons wat u van praat, is dit h organisasie? Was julle h organisasie wat met die skema begin het? -- Dit was nie h organisasie gewees nie. Dit was net mense wat bymekaar gekom het wat besluit het dat as gevolg van die toestand in Qwa-Qwa het ons besluit op die self-help projekte vir mense om hulle self te kan help. (30)

Onder/...

Onder die inskrywing van 5 Januarie 1981 ... (Hof kom tussenbei)

HOF : U wil nie weet wat is "Silver Luck" nie? Wat is "Silver Luck"? -- Dit is 'n naam van 'n projek. Ek het eintlik net vergeet van die projek.

Nie 'n dobbelprojek nie? -- Nee, nee, nee.

MNR. HANEKOM : Onder die inskrywing van die dagboek 5 Januarie 1981 is daar 'n opskrif "Committee meeting 9/11/82."

HOF : Ek weet nie of die getuie dit kan lees nie, want ek vind dit baie moeilik om dit te lees. (10)

MNR. HANEKOM : Ek het vir hom 'n afskrif van die oorspronklike gemaak wat leesbaar is.

HOF : Sal u so vriendelik wees om vir my ook een te maak?

MNR. HANEKOM : Ek sal. Ek het gedog u het die oorspronklike. Wat se komiteevergadering verwys dit na? -- Dit was die komitee van die mense wat bymekaar gekom het en dit nodig gevind het dat daar self-help projekte moet begin word.

Dan staan daar "Suggestion that we should start drafting a constitution and it should not be too stiff." Was dit 'n organisasie wat u op die been wou bring? -- Dit was een (20) van die idees wat ons by daardie tyd gekry het.

U getuienis op die stadium toe u Wilgerspruit toe was en toe u die jeugorganisasie in die Vaal wou stig, dat u absoluut van organisasies geweet het nie, was nie heeltemal korrek nie? -- Dit was 'n korrekte weergawe.

In u hoofgetuienis het u gesê in 1976 kon u nie aangaan met u onderrig nie, omdat daar nie geld was voor nie, met u onderwys? -- Ja, dit is so.

Wat het u gedoen gedurende die eerste helfte van 1977 van Januarie tot Junie 1977? -- Ek was gearresteer gewees. (30)

Waarvoor/...

Waarvoor? -- Ek was aangekla vir "attempted arsen."

Waar het die voorval na bewering plaasgevind? -- Die bewering was dat ons probeer het om die kantore te Boipatong aan die brand te steek.

Wat se kantore? -- Die bewering was dat die kantore was wat by hierdie kompleks is.

Die raadskantore? -- Ek weet nie watter Raad nie. Al wat ek kan sê is dit is die kantore daar by die poskantoor die saal en kantoor.

ASSESSOR (MNR. KRUGEL) : By punt 1 op kaart AAR3? -- Ja.(10)

MNR. HANEKOM : Wie was saam met u gearresteer? Is dit Shorty Selemfe.

Was daar n hofsaak gewees? -- Ja.

Wat was die uitslag daarvan? -- Ek was onskuldig bevind.

En Shorty Selemfe is wel skuldig bevind. Is dit korrek? -- Dit is so, ja.

MR BIZOS : We waited patiently for the prosecutor to put something in relation to this and this is why we did not object assuming that he was aware of his responsibilities and what he could put and what he could not put to the (20) witness. Was the purpose of the cross-examination that he knew somebody who was convicted, because I think that that is the only possible relevant fact and even it is relevant it is inadmissible because guilt by association or guilt merely because one knows somebody is not an acceptable way of proving things in our courts. I submit that this was improper and I move that it should be struck off the record.

MNR. HANEKOM : Ek het dit aangebied om die getuie se geloofwaardigheid aan te val. Hy het sy lewensskets vir die Hof gegee van vroeg af. Hy het vertel vir die Hof waar hy in(30)

1976 en 1977 was. Hy het opsetlik hierdie inligting dat hy daardie ses maande in aanhouding was verswyg.

HOF : En hoekom moes dit dan verder gaan om te gaan tot by die afbrand van kantore en waar die kantore is en Shorty Selemfe?

MNR. HANEKOM : Om nie die Hof net 'n halwe beeld te gee van die gebeure.

HOF : Wel, u kon aan hom gestel het u was in aanhouding maar u was onskuldig bevind, of dit enigsins relevant is waar hy daardie ses maande was. Die getuienis word deurge- (10)
haal.

RE-EXAMINATION BY MR TIP : Mr Mokoena, firstly, the Wilgerspruit seminar that you attended in January 1984, when you arrived there, did anybody check your credentials before you were admitted? -- Nobody checked that.

How many people were present at that seminar approximately? -- Hundred plus.

Just one question relating to EXHIBIT AT10. That is the letter signed by - the first portion of the letter, addressed to the pastor in charge of the AME church and (20) signed by "Thanking you in anticipation, Acting Secretary BOYO." It was suggested in cross-examination that at that time the Boipatong Youth Organisation was a fully functioning body and I want to ask you why at that time, 21 January 1984 you signed as acting secretary? -- There was an organisation by the name of Boipatong Youth Organisation at the time and when I signed this letter, which was an application, I signed it as an acting secretary because this organisation was in fact functioning under the leadership of an acting committee, which was not in fact a full-time committee for the (30)
organisation/...

organisation. That is why I only acted as the secretary.

I want to turn to the occasion of 18 January 1984 when you were at Khotso House and you mentioned to His Lordship that after your meeting, that is the group of six, you had gone up to the offices of the UDF. Do you recall that? -- Yes, I do recall that.

You mentioned that some of the persons in that group had spoken to others in that office. Do you know whether the other persons there were UDF officials or other visitors or who they might have been? -- No, I did not know whether (10) those people were UDF officials.

COURT : How did you know it was a UDF office? -- That I came to know because when we left from the bottom there, it was said that these people are heading for the UDF offices, as a result of when then I concluded that the office which we entered there was a UDF office.

The people that you spoke to, were they people behind desks or sitting around in a lounge or what was the office like? -- The people there were just around, milling around in that big office. The only person behind the desk is (20) the person whom I approached with a view of getting hold of EXHIBIT A1 which I ended up buying.

MR TIP : The EXHIBITS AN9 and AN10 you recall those are the documents which refer to the Vanderbijlpark Joint Committee? -- Yes, I do.

Did that committee have any standing office bearers or constitution or anything of the like? -- No, it did not have office bearers, nor did it have any constitution.

AN9 arose out of the education dispute, after that document had been sent, did the joint committee ever (30) pursue/...

pursue education matters any further? -- No.

Just a small point arising from the document AT8 - My Lord, perhaps I might just place on record without referring it to the witness. It was raised twice in cross-examination that Liberation Struggle was in capitals in that document and Your Lordship will see that it might well be that the letters L and S are in capitals but not the rest of the words, but that in the same sentence words like "Concept, White, Compromise, Black Consciousness" and in the one after that "Non-racialism" are all prefaced with capitals. The (10) words begin with capital letters. The question of evictions for not paying rentals has come up in the course of cross-examination. To your knowledge if a family failed to pay rents, at what stage of the month would rent have to be paid by? -- On the 7th of each month.

At the meeting of 26 August 1984 one aspect there and that is the manner of introduction by you of Mr Tsotso. How well known a person he was in the community of Boipatong? -- He was well known as an old resident of that township.

COURT : What did he do for a living? -- He was employed (20) at Brick and Tile as an instructor.

MR TIP : I want to turn now to the events of 3 September 1984 and want to ask you this. At the moment that you decided to pick up a placard to begin singing and to move off, did you consider that that action or did you consider that the situation there would get better or that it might get ... (Mnr. Jacobs kom tussenbei)

MNR. JACOBS : Die getuie kan seker nie gelei word op daardie aspek nie, maar daar kan vir hom gevra word wat het hy ge"consider" op daardie stadium. Ek dink nie dit is (30) nodig/...

nodig dat die getuie gehelp word en ek maak beswaar daarteen.

COURT : How many alternatives are you going to give the witness? If you give him two there might be three.

MR TIP : That situation has arisen. I can only think of two.

COURT : The witness may think of more.

MR TIP : What did you consider would be the result on the situation there by your actions? -- What I had in mind was that by starting the march I will be able to succeed in distracting the people's attention from what was happening(10) there at the time.

I would like you to look at EXHIBIT CA12. You were asked by My Learned Friend whether the house of Mr Mpondo appeared there. You answered that it did not. Do you recall that? -- That is so.

Could you assist us by indicating in what direction in relation to what can be seen on CA12 Mr Mpondo's house is?

COURT : I do not think you need do that. Right up in the north/west corner - on the north/east corner of the photograph if the north is, but it is not real north/east. It is in(20) the direction of west, across Mzimvubu Street and it is on the right-hand side of Mzimvubu Street if you continue along the road.

MR TIP : My Lord, there is one other aspect relating to lay-out that it may be useful for Your Lordship to have clarified. The evidence of Mr Sechabela was put to you and the portion that was put related to the stoning of his bus at the community centre. Do you know what the bus routes in and out Boipatong are? -- Yes, I do.

COURT : Are they not indicated on AAR3 by means of red (30) lines/...

lines? -- Yes, this indicate the bus route.

MR TIP : My Lord, I am sorry I raised it. Our photograph unfortunately has not got that information. I have no further questions.

NO FURTHER QUESTIONS.

- - - - -

MR BIZOS CALLS ACCUSED NO. 2 :

OUPA JOHN HLOMOKA, d.s.s. (Through interpreter)

EXAMINATION BY MR BIZOS : What is your age, Mr Hlomoka? --

24 June 1934 I was born. I am sorry, I will be turning 34 on 24 June. (10)

Were you too born in Evaton? -- Yes.

You are married and you have two young children? -- That is so.

One is at school and the other one at a nursery school? -- That is so.

Do you, your two children and a number of your relatives live in Zone 3 Sebokeng? -- That is so.

And your wife? -- That is so.

And your younger sisters are students? -- That is so.

I use it in its generally accepted way. (20)

COURT : By students you mean beyond high school? -- Yes, two are beyond St.10 and then there is one in the higher primary.

MR BIZOS : Is this a fairly large house that you are living in in Sebokeng? -- Yes, it is a six-roomed house.

COURT : When you say six-roomed does that mean six bedrooms or four bedrooms, a lounge and a kitchen? -- No, what I mean is, there are three bedrooms, lounge, the kitchen and then a bathroom combined in the same room with the toilet.

MR BIZOS : What was the rent before the increase in September

1984/...

1984? -- Because of the fact that we have bought those places, we were paying for the services, that is site rent, water and electricity. That put together in one amount amounted to between R60,00 and R80,00 per month.

There were three of you working at the time, that is yourself, your wife and your mother? -- That is correct.

And you were working for an insurance company at the time? -- That is so.

And you were earning about R500,00 per month in commission? -- Yes, I would say so as an average, but otherwise (10) it only depended on my work that I have done, how much income was brought in to assess my income.

Where did you go to school? -- Because of the fact that I grew up in Boipatong I started my schooling at a school known as Dr Nhlapo, that was in 1960. Dr Nhlapo was a lower primary school. I then proceeded to Tsirela Higher Primary.

How far did you go in school? -- St. 8.

How did you come to stop your schooling? -- I could not go ahead with my education because of my parents suffering because they did not have enough. To add to that, in fact (20) I was supposed to have left school in St. 6. With the help of a Mr Radebe who was owning a supermarket I continued. He paid for my secondary education for which I had to work during school holidays.

Where did you stand in the family hierarchy? Were you the eldest? -- I was the second born. The elder one was my sister who also could not continue with education after St. 6 because my parents did not have money to pay for her schooling. So, she therefore had to leave school. My having left schooling was in fact to the benefit of my younger (30) sisters/...

sisters, in the sense that when I started working I gave help

COURT : When did you leave school? When did you start working? -- 1972.

MR BIZOS : We know that Sharpeville is fairly Boipatong. Was your home near Sharpeville? -- That is so, yes. I think the distance between Sharpeville and my home was between 2 and 3 kilometres.

It is common cause in this trial that you became the Vaal chairman of AZAPO? -- That is so.

What would you say the first event in your life was (10) that led you to become involved in political organisations? -- The events of 1960 in Sharpeville, although this happened when I was still young, but on that day of the incident we were playing outside in the outskirts of the township at a place that we can call a quarry. While playing there we heard sound from the machine guns and people shouting in Sharpeville and screaming. A parent to one of my friends, playing-mates there, came to fetch us from the quarry. On fetching us she started shouting at us saying the police were going to shoot us if they were to find us there, that (20) is at the quarry. On our return home in the township we noticed people running away, the most of whom were talking about the police shooting. On that day on arrival at home I was told to stay in the house for the whole day. On the following day one of my friends, namely Clement Dhlamini reported to me that his father was shot. I later saw the man, that is the father to my friend who was crippled for life. Some of the things that used to happen were taking place when I was still staying in Boipatong, namely the raids at night, police looking for people whose names were (30) not/...

not appearing on the house permits as residents of that house. and also looking for the males who were not employed and also looking for whoever is in possession of the beer, that is corn beer. These incidents I have referred to used to take place at night and they were not being carried out in a pleasant manner.

Did these events have an effect on your outlook in relation to life in the country? -- Yes, in the sense that it made me realise that we, the Black people are not being treated in the proper way. (10)

I want you to please give the Court a brief summary of your work record when you first started working? -- At the age of 19 I started working.

What was your first job? -- As a machine operator.

I would not ask you for any details in relation to that but would you please tell us what your next job was? -- I was employed by the Administration Board in the capacity of a clerk.

Is that the Orange Vaal Administration Board? -- That is so at Houtkop offices. (20)

The predecessor of the Board that was administering or helping to administer the area in 1984? -- That is so.

You say that you were employed as a clerk.

COURT : Could you just give me the dates? How long were you a machine operator? -- For seven months beginning from January 1972 to July of the same year.

MR BIZOS : You then got a job as a clerk at the Board's offices at Houtkop? -- That is so.

For how long did you remain there? -- I remained there from July 1972 to January 1978. (30)

Tell/...

Tell the Court what sort of a clerk you were from time to time? -- First as a filing clerk, a cashier and ended up in the influx control section.

Did you enjoy your work as an influx control clerk? -- No, I did not.

What was going on there? -- In most cases what I observed there was happening was the following, that it happened at times that a person does not have a document to prove that this person had the necessary rights to be in that area or live within the area? -- As clerks there we used to act as (10) interpreters as well in the sense that we were to find out from this person and then interpret that to the other official. For instance I would be convinced and understand on what this person tells me that this person qualifies to be in the urban area. This we would ascertain in the following manner. Especially with a person who was at school, we would ask this person to go to different schools to get a note as a proof of having been there registered for the period in order to come and introduce that covering the period during which he was at different schools, if that be the case. (20) What was not pleasing there was to see people being endorsed out of the urban area and that one could assess that people were not happy about what is happening. Those are some of the happenings which were not pleasing to me at all. In fact the main reason why I left their employment was because of such incidents which were occurring while I was there.

I just want to get clarity on this point. Did you make the decisions or did others make the decisions as to whether this person qualifies? -- I was not making the decisions.

WITNESS STANDS DOWN.

(30)

COURT ADJOURNS.

COURT/...

COURT RESUMES.

OUPA JOHN HLOMOMA, still under oath

MR BIZOS : My Lord, I am informed that accused no. 5 is feeling ill and he has remained behind.

FURTHER EXAMINATION BY MR BIZOS : Mr Hlomoka, you told us that you did not make the decisions but that another person was making the decisions who would be endorsed out. As time went on, did you know which people were entitled to stay in the urban area and which were not? -- That is so.

Did you always agree with the decision of the person (10) who made it? -- No, in most cases I did not agree with that.

These decisions, how were they taken by the persons affected? -- The people who were feeling bad about these decisions, some of them you would even find crying in the presence of the public there as a result of the decision taken.

Accused no. 5 is in court now, My Lord. Where did you go and work after you left this job as an influx control office assistant or interpreter? -- AECI, African Explosives and Chemical Industries. (20)

In what capacity were you working there? -- I was a supervisor.

Did you come across any trade union whilst you were working at AECI? -- Yes, I became a member of the South African Chemicals Union.

Chemical Workers Union? -- Yes, Chemical Workers.

Did you stay with AECI for long? -- I worked there until August 1983.

From 1978? -- That is so.

What was the reason for your leaving that work? -- (30)

There/...

There was no good relation between myself and the plant superintendent.

And did you leave as a result of that? -- That is so.

Did you become interested in trade unionism? -- That is correct.

And after you left AECI were you employed for a short while by a trade union? -- Yes, I was employed by Black Allied Workers Union.

COURT : In what line are they in? - They are general. They take any kind of work which is to be done by a union. (10)

MR BIZOS : You mean it is not confined to any particular industry or trade? -- That is so.

In what capacity were you employed? -- As a clerk with a promise that I will go for training.

Was that promise forthcoming? -- Yes, it was forthcoming but it did not happen.

Once it became clear that it was not going to happen, did you leave? -- That is so.

You then started working for the African Life Insurance Company. Do you remember when that was? -- Although I (20) cannot remember exactly whether that was March or April, but when I left Black Allied Workers Union's employment I started with them.

The year is? -- 1984.

Are you and your family Methodists and do you belong to the Methodist Church? -- That is so.

I want to deal with matters more directly connected with what may be called political activity. In 1980 did you go to any meeting or service? -- That is so.

Where? -- I went to Mphatlalatsane Hall Zone 14 (30)

Sebokeng/...

Sebokeng where a commemoration service for the 1960 incident was held.

Sharpeville? -- Sharpeville incident.

Who had organised the service? -- According to my judgment it was prepared to AZAPO.

What did you know about AZAPO at that stage? -- According to what I read from the newspapers, I got to know about AZAPO as an organisation in South Africa which believes in Black Consciousness.

Perhaps you could tell us what your understanding of (10) Black Consciousness was at the time in 1980? What did you understand?

COURT : Are you going to give me two definitions? The one in 1980 and the one now?

MR BIZOS : I did not intend it that way, but it may become developed as a result of his further exposure. I do not know if there is any material difference, but I had that in mind when I tried to make this approach.

COURT : Very well.

MR BIZOS : What did you understand about Black Consciousness (20) at that time? -- What I understood by then is that Black Consciousness was to encourage people to be proud about their heritage in their person.

COURT : What does that mean? -- This was encouraging to remove what I would call inferiority complex. That means they were being encouraged to accept what they are and be proud of themselves. This was also encouraging the people to unite. That is the Black people I am talking about in order to be out of the difficulty that they are faced with in their lives.

MR BIZOS : Did you listen to speeches at this service in (30)

March/...

March 1980? -- That is so.

Had you attended any political meetings before that? -- No, I had not.

Do you remember some of the speakers that spoke at this ceremony? -- Yes. I remember Kehla Mthembu, Letsatsi Mosala, Khotso Lengane, Thomas Mokwane.

Is Mr Lengane known by any other first name? -- Jefferson Khotso Lengane.

What effect did these speeches have on you? -- I got interested in becoming a member of the organisation as a (10) result of their speeches.

COURT : When was AZAPO formed? -- In 1978.

And when did the BC movement start? -- I am not quite sure. If I am not mistaken it was during the year 1968.

So, did the formation of AZAPO flow from the BC movement? -- I do not know what the relationship is or what the link is between the two but what I can say is, AZAPO was the first Black Consciousness movement.

MR BIZOS : What was it in those speeches that impressed you? -- Mainly what was said by the speakers there was to encourage (20) people to unite in order to enable them to improve their lives which is being affected by certain laws here in South Africa.

At the end of the meeting was any call made? -- Yes, there was an announcement made that those who were interested in becoming members shall have to remain when the service was over. I was one of those who remained.

What happened to the group that remained? -- The person who was the national organiser of AZAPO, namely Letsatsi Mosala read to us the constitution of AZAPO and briefly informed us about AZAPO as to what kind of an organisation (30)

it/...

it was.

Did he read the whole constitution to you? -- All that he read to us were the aims.

Did he distribute a document at that time? -- No, he did not.

Did he say anything about the need for AZAPO in the Vaal? -- We, the people who remained behind agreed to meet on the following week at Kebi Shabangu's residence who live in Evaton with a view of starting an AZAPO branch in the Vaal.

Did you go to the meeting at Mr Kebi Shabangu's house? (10) -- That is so. We did on the following week.

Did the national organiser come back? -- Yes, he did arrive at Kebi Shabangu's residence.

Was a meeting held? -- That is so.

How many people were there? -- There were not many. They were in number between twenty and thirty.

Did Mr Mosala say what the main object of this branch would be? -- Yes.

What did he say? -- After the election of the interim committee it was said that the duty of this interim committee (20) was to open an AZAPO branch in the Vaal.

COURT : This Mr Kebi Shabangu, is that the gentleman who were involved in the Evaton Ratepayers Association? -- No.

He was also called Khabi, was he not? -- No.

MR BIZOS : There the surname is Khabi. Kebi is the first name. What was going to be the main aim of AZAPO in the Vaal? -- That was to unite all the people in the Vaal under the wing of AZAPO so that they could fight for their rights.

Was any discussion as to what was meant by fight held? -- Fight in this context was used to work along the way of (30) achieving/...

achieving your rights, not physical fighting.

Was the question of violence or non-violence discussed?
-- Yes, as a result of the question which was asked by us from Mosala as to how is it expected by AZAPO that we will get our rights, he explained that this was not supposed to be a physical fight for your rights. You fight for your rights in AZAPO by uniting. He further explained that what we could use in that was to use the State structures or the government structures by not supporting the structures which is meant to oppress us. By that he meant that wherever there (10) is something to be carried out by the structures of this system and it is expected that Black people are to give a hand in order to make it a success, we as Blacks, we must not give that hand that is expected. By that I mean what was meant is to use boycotts, protests and public statements in order to make known what our feeling is pertaining to a certain way of things that are being done or a procedure which is followed.

PERMISSION IS ASKED FOR ACCUSED NO. 7 TO LEAVE THE COURT.

MR BIZOS : Was any sort of committee formed at this (20) meeting? -- That is so.

Who was on that committee? -- Khebi Shabangu was elected a chairman, his vice was Mokgema Mokgema, secretary Aubrey Motswari. I just forget the name of the treasurer. A treasurer was also elected there. There were additional secretary members elected as well, namely myself another person whose name I have forgotten now.

What was the purpose of this interim committee? -- The purpose was to form an AZAPO branch in the Vaal.

And did this interim committee call a meeting? (30)

COURT/...

COURT : You mean a public meeting?

MR BIZOS : A public meeting in order to form the AZAPO branch? -- Yes, during May a meeting was called to be held at Kebi's Shabangu's residence where this interim committee was officially elected to the executive committee of the Vaal branch.

COURT : So, in fact the Vaal branch was started at this meeting in May? -- That is so.

May 1980? -- That is so.

MR BIZOS : Did the office bearers of the interim committee(10) become office bearers of the branch of AZAPO or were there changes? -- There were no changes. They were in fact the committee which served.

Did you remain in some capacity or another a member of AZAPO from 1980 right up to the time of your areest in 1984? -- I remained an additional member of the executive committee until October 1983. In October I was elected the chairman. I remained the chairman until the time of my arrest.

What do you say to the allegation by the State and the evidence of IC.8 that you took the initiave to form a branch(20) of AZAPO in the Vaal during the period March 1983 to the end of September 1984? -- I deny that allegation as I have already said the AZAPO branch started in 1980.

Was it active throughout this period from 1980? -- That is so. I used to attend committee meetings every month.

When you became chairman who were the other members of the committee? -- In October 1983 when I took over the chairmanship the vice chairman was Philemon Kabela Khoetha.

Who else were office bearers? -- The secretary was Modise Lehoko, the treasurer being Jabu Tshabalala. (30)

COURT/...

COURT : Is Jabu, Jabulani? Or is it just Jabu? -- I do not know. He is known to me as Jabu.

MR BIZOS : Who else? -- There were two additional members, namely Charles Mabitsela and Debogo Khoetha.

ASSESSOR (MR KRUGEL) : Was he related to Philemon? -- Yes, he was a brother to Philemon.

MR BIZOS : What do you say to the evidence of IC.8 that the branch of AZAPO in the Vaal was formed much later and that he, IC.8 and accused no. 3, Reverend Moselane, were at the inaugural meeting of the formation of AZAPO in the Vaal?(10) What do you say to that evidence? --I dispute that. IC.8 was not present there at the formation of the branch and accused no. 3, Reverend Moselane is no member of AZAPO.

Either whilst you were a committee member or the chairman of AZAPO in the Vaal, did accused no. 3, the Reverend Moselane, ever become a member of AZAPO? -- No, he was never.

I want you to please have a look at the document B17, which is the executive report, part of the executive report. Volume 2 of the B series. My pages are not numbered, but it is about six to seven pages from the beginning of B17 and (20) the heading on the top left-hand corner is "Composite executive report March 1982." You will see there, I will just show you my copy for the sake of clarity. "Branches. Since last congress branches were formed in Dennilton, Groblersdal, Middelburg, Ogies, Phalaborwa and the Vaal Complex." What was AZAPO doing whilst you were a member of the committee and later its chairman in the Vaal? -- As I say we were holding meetings each and every month. Holding commemoration services for instance like in respect of March, the 21st, June 16th, September 12th and October 19th.(30)

COURT/...

COURT : What are these? March 21 is Sharpeville and June 16 is Soweto. What is the other? -- September 12 is the commemoration of the death of Mr Steve Biko.

October 19? -- That is the day we remember as the day on which the government closed or banned all the Black Consciousness organisations and the burning of the newspapers which were read in the majority by Black people, namely The World.

MR BIZOS : In addition to these commemoration services, did you do any organisational work? (10)

COURT : Accused no. 7 is back.-- Yes, by trying to get more membership in the Vaal.

MR BIZOS : Did you approach various people to become members of AZAPO? -- That is so.

I want you to deal with the circumstances under which IC.8 came to become a member of AZAPO. Do you recall that? -- It was during the commemoration of 12 September 1983 at the Anglican Church Sharpeville. Before the start of the meeting IC.8 approached me about his name to be put on the list. (20)

COURT : What list? -- In the program. The inclusion of his name in the program, where he was asking for a chance that he recites a poem. As a result of which then I said to him fine, after your poem, you will read this for us. This was something written by Jabu Tshabalala, who could not speak and therefore had his address written. I requested IC.8 to read this after the poem. After the meeting IC.8 then informed me that it was his wish to join AZAPO.

MR BIZOS : May we pause there for a moment. Did he read a poem? -- Yes, he did. (30)

Do/...

Do you recall what the poem was called? -- Yes, "Cry Africa, cry."

Did he read the address of the person who could not speak? -- That is so, he read it.

COURT : Was he temporary afflicted or was he dumb? What was the position? -- Originally he was dumb, he could not speak altogether, but as time went on, he was to an extent able to utter some works. I, the person who was used to him, could follow and understand what he was saying. It did appear to me that he was getting treatment of some kind. (10)

MR BIZOS : Did you yourself speak at this meeting? -- That is so.

It was not your speech that was read, was it? -- I made my own speech.

When the commemorated death of the late Steve Biko was over, you were about to tell us that you had a conversation with IC.8? -- The conversation was about him, IC.8 informing me that he wished to join AZAPO. As a result of which I requested him to give me his address so that I come to him in order to come and have a proper discussion. (20)

Did you at the time that this conversation was taking place have a tape in your possession? -- Yes, it was during October.

COURT : 1983? -- Yes.

MR BIZOS : Was this tape a recording of Freedom Radio? --No.

What was the tape that you did have? -- What contained that tape recording was an interview of Seth Cooper and Libon Mabaso, being interviewed by somebody from Capital Radio. This interview was about the referendum. That is the 1983 referendum. (30)

Do/...

Do you recall on what issue that referendum was called?

-- Yes, this referendum was to test whether the Whites accept the proposal of the President's Council for the new constitution, which constitution was including Whites, Coloureds and Indians.

Who was Mr Cooper and who was Mr Mabaso? -- Libon Mabaso was then the president of AZAPO, Seth Cooper was the vice-president.

COURT : And Capital Radio, what was that? -- It is a radio station. I am not certain whether this is in Cape Town (10) or Johannesburg.

MR BIZOS : I understand, My Lord, that it is broadcast over the transmitters of the SABC. Do you - EXHIBIT 25 was produced in court. Did you listen to that? The tape of this interview. -- Yes, I did.

MR BIZOS INFORMS COURT THAT THEY ARE HAVING THE TAPE TRANSCRIBED AND WOULD ASK THE STATE TO AGREE TO A TRANSCRIPTION.

COURT : So, tape EXHIBIT 25, is that your tape? -- No, this EXHIBIT 25 is not mine. My own one I sold to other members while we were circulating in the Vaal. (20)

MR BIZOS :

Perhaps we should get some evidence on record. Where did you get your copy of the interview? -- From the national council of AZAPO in October 1983 which was held in Cape Town which started on the 8th and finished on the 9th October 1983.

Was there just one tape or were there a lot of copies?

-- There were quite a few copies. In the main they were still going to make some copies. Some of the people did get copies from those, which is the view I have and some did not. The few that I am talking about which was available. (30)

This/...

This copy that you bought of this interview of Capital Radio between Mr Mabaso and Mr Cooper and the interviewer, did you play it a number of times yourself? -- That is so. I did not play that all by myself. I was playing it in the presence of the other members of AZAPO in the Vaal where IC.8 was also present.

What do you say to the evidence of IC.8 that you secretly told him that you had a recording of this interview of Radio Freedom in Zambia and that you wanted to play it to him secretly, surreptitious? -- That is not true, because (10) as I have already said that I did play this cassette. I did play it but not at the place where he says I played it.

Where did you play it? -- I played it at Mr Thapeli's residence who was a member of AZAPO living in Sharpeville. ASSESSOR (MR KRUGEL) : When you say that you did play this cassette, what cassette do you mean now? The Freedom Radio tape, that was the question or the tape that you got from the AZAPO National Council? -- What I am talking about is the tape which I received or I got hold of from the national council of AZAPO. (20)

MR BIZOS : This tape that was produced in court, do you know who obtained that copy to be produced in court? -- I do not know where this one originates from in order to be exhibited in court, but what I am saying is, the contents in that tape are identical to the contents of the tape I am talking about which was mine.

Which you played to IC.8? -- That is so. As far as I know in 1983 was the first time when AZAPO was in the air or over the air on this tape.

For what purpose did you play this tape to members (30)

of/...

of AZAPO in the Vaal and to IC.8? -- I wanted to make them aware as to what was happening within AZAPO and to encourage them to get more people in the Vaal in order to form a branch in Sharpeville. That is having got people to join, then we would form a branch in Sharpeville.

Did you play the whole of the tape or was it interrupted because of the coming of any unexpected visitors? -- I played it in full. There was no disturbance whatsoever. Because even the owner of the house was present there listening to what was happening from this tape and he was also a member(10) of AZAPO.

COURT : Your branch AZAPO Vaal, is not AZAPO Sharpeville?
-- The aim was to form a region in the Vaal. So, we started with one branch at first with a view of forming branches at all the areas in the Vaal in order to be able then later to form a regional committee.

So, your first branch was a branch that covered the whole of the Vaal. Then you wanted to create another branch say in Sharpeville and the original branch would remain the branch of the rest of the Vaal and so on or not? -- There(20) was a standing committee with members. That is the one referred to as AZAPO Vaal. The purpose of this committee was to see to the formation of other branches in different areas of the Vaal which on completion thereof this committee was going to dissolve and then a regional committee was going to substitute the dissolved committee which was responsible for the formation of the other branches.

WITNESS STANDS DOWN.

COURT ADJOURNS TILL 15 MAY 1987.